

ISSN 0027-8084

УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

L/2

БЕОГРАД
2019

Наш Језик

ИЗДАЈЕ

ЛИНГВИСТИЧКО ДРУШТВО у БЕОГРАДУ

УРЕЂУЈЕ

БОСКО

Година I Свеска 1

БЕОГРАД

1932

НАШ ЈЕЗИК

L CB. 2

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Ђорђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Ову свеску *Нашег језика* приредиле су
др Марина Николић и др Марина Спасојевић.

Рецензенти
др Марина Николић, др Владан Јовановић,
др Марина Спасојевић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије
бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjezikisjsanu@gmail.com.

Штампа Планета принт, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, бр. 1 (1932/1933) – год. 8, бр. 1 (1941); Н.С. Књ. 1 (1949/1950)–. – Београд: Институт за српски језик САНУ, 1932/1933– (Београд, Планета принт).

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951

Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС

*Радове на сѣраницама овог броја
часописа Наш језик колеге,
пријатељи и некадашњи студенти
посвећују проф. др Срећу Танасићу,
дописном члану АНУРС,
поводом седамдесет година живота
са искреним жељама за дугим животом
и непрекидним стваралаштвом*

НАШ ЈЕЗИК

Књига L

Св. 2 (2019)

САДРЖАЈ

Повод

Седамдесет година живота др Срете Танасића – пола века љубави према српскоме језику (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) . . .	1–7
Библиографија радова др Срете Танасића (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	9–30

Срето Танасић у српској лингвистици

Стандардизација српског језика и језичка култура у проучавањима Срете Танасића (МАРИНА М. НИКОЛИЋ)	31–37
Срето Танасић против језичких манипулација (БИЉАНА С. САМАРЦИЋ)	39–47
Значај Танасићевих истраживања за лексикографски третман трпног глаголског придева у Речнику САНУ (ЈОВАНА Б. ЈОВАНОВИЋ)	49–57

Акцентологија и фонологија

Силазни акценти на непочетним слоговима ријечи у српском књижевном језику (МИЛОРАД П. ДЕШИЋ)	59–64
О прозодијским аспектима риме у српској поезији (ДРАГА С. ЗЕЦ)	65–75
Белићеви погледи на акценте и културу говора у часопису <i>Наш језик</i> из данашње перспективе (АЛЕКСАНДРА Р. ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ, МАРИНА С. ЈАЊИЋ)	77–85
О неким спорним рефлексима <i>jaīa</i> (САЊА М. КУЉАНИН). . . .	87–93

Морфологија и творба речи

О архаизмима у српском језику, посебно граматичким (ПРЕДРАГ Ј. ПИПЕР)	95–107
--	--------

Прелазни карактер префиксоида у савременом српском језику (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ)	109–116
Морфолошка средства којима се појачава или ослабљује значење мотивне речи у творби (нацрт за једну могућу морфологију градуабилности) (МИРЈАНА К. ИЛИЋ)	117–122
Статус лексеме <i>сам</i> у савременом српском језику (АНА М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ)	123–129
Узвици у служби других врста речи у српском језику (ИВАНА В. ЛАЗИЋ-КОЊИК)	131–139
Експресивна вредност збирних именица које означавају етничке, националне, верске групе (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ)	141–150
О могућим семантичким дистинкцијама глаголских именица у српском језику <i>јризнање</i> : <i>јризнавање</i> , <i>јридружице</i> : <i>јридруживање</i> и сл. у контексту актуелне политике (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ)	151–159
Видско парњаштво и акционалност (префикс <i>за-</i>) (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	161–168

Синтакса и семантика

О двјема спорним конструкцијама у српском језику (<i>за</i> + инфини- тив и <i>за</i> + акузатив у значењу одређивања правца кретања) (БРАНИСЛАВ М. ОСТОЈИЋ)	169–176
Значење и контекст: неки проблеми око значења и употребе гла- голских личних облика (РАДОЈЕ Д. СИМИЋ, ЈЕЛЕНА Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ)	177–187
О реченицама са спојем <i>а</i> и у везничкој позицији (МИЛОШ М. КОВАЧЕВИЋ)	189–196
Синтаксичке конструкције ‘ <i>глагол + ми се</i> ’ у српском језику (ДИМКА В. САВОВА)	197–204
О једној посебној контрафактивној конструкцији у српском језику (ЉУДМИЛА В. ПОПОВИЋ)	205–220
Синтакса и семантика предикатског израза <i>ујознаћи</i> (<i>се</i>) (ВЛАДИСЛАВА Ж. РУЖИЋ)	221–236
О предлогу <i>јоврх</i> (ДУШКА Б. КЛИКОВАЦ)	237–258
Синтакса и семантика предлога <i>јри</i> (ИВАНА Н. АНТОНИЋ) ..	259–268
О српском глаголу <i>радићи</i> (НАДА Л. АРСЕНИЈЕВИЋ)	269–280
Значењски ресурси функционалних глагола: на примеру предик- ата ‘ <i>сукобити се</i> ’ (МИЛИВОЈ Б. АЛАНОВИЋ)	281–288
Утицај полипрефиксације глагола на њихово синтаксичко окружење (МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ)	289–295
О (лексичко-граматичким) значењима глаголских речи (ИВАНА Р. ЈОВАНОВИЋ)	297–306

Негација као језичка категорија – општи осврт (ЈЕЛЕНА Л. ПЕТКОВИЋ)	307–314
Један тип безличних реченица у српском и руском (у контексту језичке слике света) (БИЉАНА Ж. МАРИЋ)	315–322
Асиндетске структуре с концесивним значењем у савременом српском језику (МИЈАНА Ч. КУБУРИЋ МАЦУРА)	323–334
О употреби израза <i>један/једно с другим</i> и <i>једна с другом</i> у српском језику (ИВАНА З. МИТИЋ)	335–342
Линеаризација протосоцијативних и псеудосоцијативних кон- струкција у српском језику (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ)	343–351
Императив као маркер неочекиваности (ДРАГАНА М. КЕРКЕЗ) ..	353–359
Статус финалних реченица у <i>Зборницима закона и уредбених</i> <i>указа</i> из пете деценије 19. века (ЈЕЛЕНА М. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ)	361–368

Лексикологија, лексикографија и терминологија

Рјечници као средство успостављања ауторитета (ДАНКО М. ШИПКА)	369–386
Слов'янська термінографія кінця ХХ – початку ХХІ століть у діалози традиційної та електронної бібліографії (ВІКТОРИЈА Л. ІВАЩЕНКО)	387–397
Нова лексика у области туризма у савременом српском језику (ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ)	399–408
Саобраћајна терминологија у савременом српском језику (ГОРДАНА Д. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ)	409–418
Винаверове крушке <i>крусијуменка</i> и <i>бергамка</i> и ријеч-двије по- водом њих (НЕЂО Г. ЈОШИЋ)	419–427
Назви за печурке у српским народним говорима (МАРИНА С. ЈУРИШИЋ, ЈЕЛЕНА Д. ЈАНКОВИЋ)	429–439
Турцизми у 20. тому Речника САНУ (МАРИЈА С. ЂИНЋИЋ) ..	441–448
Прилог опису семантике придева <i>йразан</i> (НАТАША М. МИЛАНОВ)	449–456
Једно запажање о прилогу <i>вуковски</i> у српском језику (ИРЕНА Р. ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ)	457–463

Стилистика

Превођење као креативни и лингвистички изазов у савременом српском језику (НЕНАД Б. ВУКОВИЋ)	465–471
О стилистичким особинама Андрићева наратива у роману <i>На</i> <i>Дрини ћуџија</i> (ГАЛИНА Г. ТЈАПКО)	473–485
Заграде у Андрићевим романима (БРАНКО Ђ. ТОШОВИЋ)	487–494

Суфикси <i>-ица</i> и <i>-ка</i> у језику Петра Кочића (ДРАГО В. ТЕШАНОВИЋ, ДРАГАНА Д. ЛАЗИЋ)	495–506
Индивидуална лексика у дјелу Исидоре Секулић (творбено- -семантичке одлике именица) (ВЕСЕЛИНА В. ЂУРКИН)	507–520
„Унутрашњост“ поетонима <i>Тигар</i> Бранка Топића (МИРЈАНА Н. СТОЈИСАВЉЕВИЋ)	521–527
(Не)референцијалност антецедента релативних клауза у песми „Он“ Сунчице Денић (ТАЊА З. РУСИМОВИЋ)	529–540

Прагматика

О пружању утехе саговорнику у говору свакодневне комуникације (БОЈАНА С. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	541–550
Реторичка структурална теорија и реализација елементарних јединица дискурса на примеру онлајн коментара у српском и руском језику (РАДОСЛАВА М. ТРНАВАЦ)	551–570

Дијалектологија

О једној старој падежној конструкцији у говору источнобосан- ских Ера – генитив издвајања из скупине (СЛОБОДАН Н. РЕМЕТИЋ)	571–576
Третман полисемије и хомонимије у дијалекатским речницима (МАРТА Ж. БЈЕЛЕТИЋ)	577–585
Језичке крхотине и дијалекатски речник (НЕДЕЉКО Р. БОГДАНОВИЋ)	587–593
Говори Црне Горе у основици српског књижевног језика (МИОДРАГ В. ЈОВАНОВИЋ)	595–603
Западнобоснијска диалектна лексика в общесербском контек- сте (на примере говора Манячи) (ЕКАТЕРИНА И. ЯКУШКИНА)	605–613
Неке позајмљенице у коларској терминологији говора Карашева (МИХАЈ Н. РАДАН, МИЉАНА-РАДМИЛА М. УСКАТУ)	615–626
О акценту као прилогу очувању дијалекта (ЈОРДАНА С. МАРКОВИЋ)	627–636
Репартиција рефлекса вокалног <i>л</i> у говорима Лужнице и Пирота (ЉУБИСАВ Н. ЋИРИЋ)	637–644
Рефлекси финалног <i>л</i> у лексеми <i>заова</i> у говорима призренско- -тимочке дијалекатске зоне (АНА Р. САВИЋ-ГРУЈИЋ)	645–653
Вокалске редукције у говору Бастаса (ДРАГОМИР В. КОЗОМАРА)	655–662
О приступима у досадашњим истраживањима синтаксе падежа у херцеговачко-крајишким говорима (ЗОРАН М. СИМИЋ)	663–677

Циљне (намерне, финалне) реченице у сиринићком говору (РАДИВОЈЕ М. МЛАДЕНОВИЋ, БОЈАНА М. ВЕЉОВИЋ)	679–685
Вербализација концепта <i>здравље</i> у тимочко-лужничким говорима (ТАЊА З. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	687–694

Ономастика

Marginalia onomastyczne (ZUZANNA V. TOPOLINSKA)	695–698
О релационим микротопонимима у Рађевини (МИРЈАНА С. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ)	699–705
Прилог реконструкцији ојконима <i>Вогоића</i> (ЈЕЛЕНА В. ЈАЊИЋ)	707–714

Социолингвистика

Linguistic Ideology and the Art of Re-Edition on the Second Edition of Ioann Rajić's <i>History of Various Slavic Peoples</i> (1823) (МОТОКИ Y. NOMACHI)	715–725
Знање студената о ауторству наших правописа (ВЕЉКО Ж. БРБОРИЋ)	727–735
Стандардни и матерњи језик из другачије перспективе (НАТАША Б. КИШ)	737–744
О уништеном писаном наслеђу на Косову и Метохији (на при- меру сачуваног дела једне породичне архиве) (МИТРА М. РЕЉИЋ)	745–752

Лингвокултурологија

Сложенице са именицом <i>вода</i> у српским народним говорима и српској култури (СОФИЈА Р. МИЛОРАДОВИЋ, ВЛАДАН З. ЈОВАНОВИЋ)	753–763
„Богатство“ – конвенционални суд у систему вредности у срп- ском језику и култури (НАТАША С. ВУЛОВИЋ)	765–772
Стереотип о Ери (ДАНИЈЕЛА С. СТАНИЋ)	773–781

Граматографија

Српско-рускословенски међуодноси у српским граматикама рускословенског језика прве половине 19. века (НАЈДА И. ИВАНОВА)	783–790
<i>Србска Грамаџика за гимназијалну младежъ Княжесѣтва Србіе</i> Владимира Вујића (1856) (МИЛОШ Ћ. ОКУКА)	791–802

Библиографија

Преглед библиографија објављених у часопису <i>Наш језик</i> (АНА В. ГОЛУБОВИЋ)	803–811
--	---------

УДК 811.163.41'342.4
811.163.41'282.2

Оригинални научни рад
Примљено 29. новембра 2019. г.
Прихваћено 16. децембра 2019. г.

ЉУБИСАВ Н. ЋИРИЋ*
(Универзитет у Нишу,
Филозофски факултет,
Департман за српски језик)**

РЕПАРТИЦИЈА РЕФЛЕКСА ВОКАЛНОГ *л* У ГОВОРИМА ЛУЖНИЦЕ И ПИРОТА

У раду се анализира судбина вокалног *л* у пиротском и лужничком говору и утврђује размештај његових рефlekса условљених претходним су-гласником.

Кључне речи: вокално *л*, рефlekси, репартитија, пиротски говор, лужнички говор.

Српски језик је до пред крај XII века у свим својим говорима имао вокално *л* (л̌). Оно је било континуант прасловенских група њл, њл̌, л̌б, л̌б̌, од којих су прве две биле континуант праиндоевропског вокалног *л* (Бошковић 1990: 49–54). Онда је у већини говора дошло де префонологизације и вокално *л* је замењено вокалом *у*. Тако је данас и у књижевном језику српском. Ово су општепознате ствари.

У призренско-тимочкој говорној области судбина вокалног *л* је другачија. Оно је негде опстало као вокално *л* (л̌), негде је еволуирало у рефlekс л̌б; негде у рефlekс лу; али се у целој области у одређеним гласовним окружењима појављује и рефlekс у. Први писмено потврђени рефlekси су лу и у с краја XII века (Мирослављево јеванђеље у примерима *слунце* и *Бугарин*). И ово су општепознате ствари.

* ljubcir@gmail.com

** Овај рад је настао у оквиру пројекта *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора* (бр. 178020), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Управо полазећи од очуваности вокалног *л* и његове рефлексације, Александар Белић је говоре призренско-тимочке области поделио у три групе: тимочко-лужничку, сврљишко-заплањску и призренско-јужноморавску (Белић 1905: 90–123). Ова подела је постала класична у српској дијалектолошкој науци. Распоред рефлекса, по Белићу, изгледа овако: у тимочкој подгрупи вокално *л* је доследно очувано; у лужничкој подгрупи се чува *л*, али су присутни и *љ* и *у* у одређеним гласовним окружењима; у сврљишко-заплањској групи основни рефлекс је *љ*, а у одређеним гласовним окружењима *у*; у призренско-јужноморавској групи основни рефлекс је *у*, али се као посебна иновација развио и рефлекс *лу* иза *с*, *д*, *ж* и *к* (уп. о овоме и Ивић 1991: 205–214).

Белић је у својој монументалној монографији давао изванредне описе физиолошких процеса образовања појединих гласова и прелажења једних у друге, али није обраћао посебну пажњу на то који претходни сугласник тражи и омогућава чување конкретно *л*, односно његово прелажење у *љ*, *лу* или *у*, јер се оно никада не реализује на апсолутном почетку речи. Каснији исраживачи појединих говора простране призренско-тимочке области су овај моменат узимали у обзир, па су налазили и нешто другачију рефлексацију. Тако Недељко Богдановић у свом прецизном опису два сврљишка говора – Бучума, који припада тимочко-лужничкој групи, и Белог Потока, који припада сврљишко-заплањској групи – налази да је у Бучуму присутно само *л*, али у доста примера и *у* (*бува*, *вуна*, *жуџ*, *јабука*, *јуж*); а да су у Белом Потоку, поред речи са *љ* (*дљг*, *дљбок*, *жљна*, *гљџа*, *сљљчен*), присутне и речи са *у* (*гуџа*, *дубе*, *куне*, *музе*, *обучен*, *суза*, *сунце*), које се у Бучуму изговарају са *л* (Богдановић 1979: 13–16).

У овоме раду задржаћемо се на питању реализације и репартиције *л* и његових рефlekса полазећи од сугласника који им претходе у два говора: пиротском и лужничком.¹ Ради се, како је познато, о два суседна говора, од којих први припада тимочкој подгрупи и заузима најјужнији њен простор, други лужничкој и заузима најсевернији њен простор. Обимну грађу која ово питање осветљава из нешто другачијег угла садрже два скорашња дијалекатска речника ових говора – Златковић¹ 2014; Златковић² 2014 и Тирић 2018. За сваку реализацију примери ће бити навођени конфронтирано, како би се што јасније истакле конвергенције и дивергенције, а на крају ће се извући одређени закључци.

¹ Скраћенице које ћемо користити у раду биће ПГ и ЛГ.

иза ж

ПГ: ж + л: *жлѣве* (жваће); *жлѣна* / *жлѣнарка* / *жлѣнарѣц* (жуна); *жлѣнчи* (мољака, досађује); *жлѣи*, -а, -о; *жлѣиачѣк*, -чка, -чко (прилично жут); *жлѣиѣје* (постаје жут); *жлѣиѣница* (биљка жутог цвета, горчика); *жлѣиѣило* (жути избљувак); *жлѣиѣица* (златник); *жлѣйка* / *жлѣчка* (жуманце); *жлѣикав*, -а, -о / *жлѣиуѣав*, -а, -о (жућкаст); *жлѣиѣк* (врста шљиве); *жлѣиѣа* – *жлѣина* (који је жут у лицу); *жлѣч* (жуч);

ЛГ: ж + л: *жлѣна жлѣи*, -а, -о; *жлѣиѣа* (жутовољка); *жлѣиачѣк*, -чка, -чко; *жлѣиѣје* – *жлѣиѣје се* (жути се); *жлѣиѣница*, *жлѣиѣило*; *жлѣйка* (врста шљиве); *жлѣиѣица*; *жлѣиѣикав*, -а, -о / *жлѣиуѣав*, -а, -о; *жлѣиѣје* (који је стално жут), *жлѣч* (жуч); *жлѣчка* (жуманце).

иза г, к

ПГ: г + л: *глѣи* (гуче); *глѣч* – *глѣчило* (галама, жамор); *глѣиѣа* – *глѣне* – *глѣине*; *глѣи* – *глѣйка* (гутљај);

к + л: *клѣк* (кук); *клѣне* (се); *клѣнеѣе*; *клѣн* (дрво из породице јавора, кун); *клѣнак* (кунова шума); *клѣновина* (посечена кунова дрва); *клѣца* – *клѣче*; *клѣч* (мушко семе, сперма); *клѣчина* / *клѣиѣиѣиѣа* (кучина); *клѣиѣиѣиѣан*, -ина, -ино; *клѣчник* (в. тлѣчник); *склѣка* (жацне, јако заболи); *склѣне* (се) (притегне одећу, упристоји се); *склѣноиѣад* (нахерена кућа склона паду);

ЛГ: г + л: *глѣиѣа* – *глѣне*; *глѣйка* – *глѣиѣиѣа* (гутљај, гутљајчић);

к + л: *клѣк*; *клѣн* – *клѣновина* – *клѣѣе*; *клѣне* (се) – *заклѣне* (се) – *ѣроклѣне*; *клѣиѣа* – *заклѣиѣа* (се) – *ѣриклѣиѣа* (се) – *склѣиѣа* (се) (крије, скрива се); *склѣне* (се) / *уклѣне се*; *клѣца*; *клѣчник*; *клѣчина* / *клѣиѣиѣиѣа*.

Примери са лѣ

иза ѣ, б, м, в

ПГ: в + лѣ: *влѣна*; ⁵

ЛГ: м + лѣ: *млѣсне*; *млѣца*.

иза д, ѣ, з, с

ПГ: д + лѣ: *длѣбѣк*, -а, -о; *длѣг*, -а, -о; *длѣжнѣк* (онај који што дугује, дужник);

с + лѣ: *слѣба*; *слѣнце*; *слѣиѣѣц*;

⁴ Примарно је: *ѣлѣца* – *ѣлѣче*.

⁵ Овај пример изазива обазривост, с обзиром на то да аутор наводи да се среће само у једном селу: „Само Дођинчање у Висок кажу: *влѣна*“ (Златковић¹ 2014: 87).

т + ЪЛ: *сѣѣлца*.

иза ж

ПГ: ж + ЪЛ: *жѣлїи*; *жѣлїѣрка*; *жѣлїѣница*; *жѣлїѣло*; *жѣлїѣца*.

иза з, к

ПГ: к + ЪЛ: *кѣлне*; *кѣлца*; *кѣлцан*, -а, -о; *кѣлчина* / *кѣлчишица*; *скѣлне*.⁹

Примери са у

иза њ, б, м, в

ПГ: п + у: *ѣуж*; *ѣужѣл* / *ѣужѣлѣна* (празна пужева кућица); *ѣуженица* (в. плѣеница);

б + у: *буа* – *бује*; *Бугарин*, *Бугарска*; *јабука*; *јабукѣрка* (жена која воли јабуке); *јабуковик* (ракија од дивљих јабука); *јабучѣрник* (јабукар);

м + у: *мѣкома* / *мѣкомачѣи* (в. млкома); *мѣца* (в. млца);

ЛГ: п + у: *ѣуж* / *ѣужѣвка*; *ѣужѣл* / *ѣужѣлка*; *ѣун*, -а, -о; *оѣужне*; *ѣуни* (*доѣуни*, *наѣуни*, *ѣреѣуни*); *ѣоѣуни се* (добеје на тежини);

б + у: *буа* – *бује*; *Бугарин*, *Бугарска*, *бугарско*; *јабука*; *јабукѣрник*; *јабучѣр* (сорта парадјза);

м + у: *музѣра* (она која даје доста млека); *музѣч*; *музѣ* (*измузѣ*, *намузѣ*, *ѣомузѣ*, *ѣремузѣ*); *ѣремуз* (уп. и прѣмлаз);

в + у: *вѣж*; *вѣкодѣвина*; *вѣчѣѣина*; *вѣна*; *вѣнен*, -а, -о; *вѣновлачѣр*; *вѣновлачѣра*.

иза ђ, ѣ, з, с

ПГ: с + у: *сунѣоглѣд*; *сунѣѣница*.¹⁰

иза ж

ПГ: ж + у: *жуѣи*, -а, -о; *жуѣѣка*; *жуѣѣкав*, -а, -о / *жуѣѣкас*, -сѣа, -сѣо (в. жлткав); *жуѣѣуѣѣка* / *жуѣѣуѣѣрка* (в. жлтарка);

ЛГ: ж + у: *жуѣи*; *жуѣч*; *жуѣѣка* (жуманце).¹¹

⁹ Међу примерима са ѣл има неколико које сам забележио у Пиротском Понишављу током прикупљања грађе за докторску дисертацију (уп. Ћирић 1999: 61).

¹⁰ Ово су називи једне траве, и као такви непоуздани (Златковић² 2014: 463). Таква је и именица *слунча* ('скитница, тумарало'), привидно са јужноморавским рефлексом *лѣ*, која је изведена од глагола *слѣња се* 'скита се, вуцара се'. На то упућује и потврда коју аутор наводи: Куде се слѣњаш, слѣнчо прѣклети, на рабѣту те нѣма (Златковић² 2014: 415).

¹¹ Лужнички говор обухвата и тзв. Лужничко Заплање, у коме је у неким примерима једино присутан рефлекс у, као што су: *жуѣи*, *жуѣѣка*, *жуѣч*; *куж*, *куѣина* (Ћирић 1983: 25, 27).

Закључна разматрања

Ако се пажљиво размотре ови примери, долази се до следећих закључака.

Прво. Вокално *л* (л̣) најдоследније се одржало у пиротском говору. Поједини примери из окружења *й̣, б̣, м̣, в̣ + л̣* и *д̣ + л̣* једино се срећу у њему (*й̣л̣ж̣, й̣л̣н̣, й̣л̣и̣ш̣, о̣й̣л̣з̣не̣, об̣л̣ч̣е̣ се̣, ја̣б̣л̣ка̣, м̣л̣з̣а̣ч̣, м̣л̣з̣а̣ра̣, м̣л̣з̣е̣, м̣л̣не̣, в̣л̣к̣, в̣л̣на̣, в̣л̣њен̣; д̣л̣б̣о̣к̣, д̣л̣б̣ина̣; д̣л̣г̣, д̣л̣ж̣ина̣; д̣л̣жан̣, -ж̣на̣, -ж̣но̣). Али се и они из окружења *ш̣, с̣ + л̣; ж̣ + л̣* и *г̣, к̣ + л̣* у великој већини срећу овде.*

Друго. Рефлекс *лъ* је основни рефлекс у лужничком говору, али је присутан и у пиротском, додуше, спорадично, и не у свим окружењима (*мљџа; дљбѣк, дљг; слѣба, слѣнце; жљѣи, жљѣйка; гљѣа, клѣчник*).

Треће. Рефлекс *ьл* је присутан једино у пиротском говору и реализује се у свим окружењима (*бѣлѣ, јаѣбѣлка – јаѣбалка; ѿѣлн, оѿѣлзне; сѣлба, сѣлзѣ, сѣлнце, засѣлне се; дѣлбѣ, дѣлбѣк, дѣлз, дѣлжан; сѣѣлѣца, сѣѣлѣ; жѣѣлѣ, жѣѣлѣѣрка, жѣѣлѣѣница, жѣѣлѣѣило, жѣѣлѣѣица; кѣлне, кѣлѣца, кѣлѣина / кѣлѣиѣиѣа*).

Четврто. Рефлекс у је у пиротском говору доследно присутан једино у примеру *Бугарин, Бугарска, бугарско*. У лужничком говору он је, међутим, у доста широкој употреби, чак се у појединим окружењима једино он и реализује (*йѹѣж, йѹн; буа – бује, јабука; музѣ, музѣра, музѣч; вѹк, вѹна*).

Пето. У оба говора већина рефлекса се реализују као алтернанти, и то у истим лексемама, а то се манифестује у виду лексичких варијанти као локална одлика појединих месних говора. Такви су примери: б¹ла / б²ла / бу¹а; ја¹б¹ла / ја²б²ла – ја¹балка / ја²бука; в¹на / в²лна / в³лна / ву¹на; к¹ч¹ина / к²лч²ина / к³љч³ина / кучина; сл¹з¹а / сл²з²а / с³лз³а; ж¹л¹и / ж²л²и / ж³л³и / ж⁴л⁴и / жу¹и; кл¹н¹е / кл²н²е / к³лне / ку¹не; нај¹л¹ни / нај²л²ни / нај³у³ни.

И, на крају, шесто. Очуваношћу старосрпског *л* и његовом рефлексацијом у *у*, *љ* и *џ* наведени примери на најбољи начин сведоче о српској основици ова два наша говора, јер такво стање очуваности *л* и такву његову рефлексацију не познају ни суседни бугарски, ни суседни македонски говори.

ЛИТЕРАТУРА

- Белић 1905: Александар Белић, Дијалекти источне и јужне Србије, *Српски дијалектолошки зборник* I, Београд.
- Богдановић 1979: Недељко Богдановић, Говори Бучума и Белог Потока, *Српски дијалектолошки зборник* XXV, Београд, 1–178.

- Бошковић 1990: Радосав Бошковић, *Основи ујоредне грамаџике словенских језика. Фонетика и морфологија*, Никшић: Универзитетска ријеч.
- Златковић¹ 2014: Драгољуб Златковић, *Речник љиротског говора*, Том I: А–Њ, Београд: Службени гласник.
- Златковић² 2014: Драгољуб Златковић, *Речник љиротског говора*, Том II: О–Ш, Београд: Службени гласник.
- Ивић 1991: Павле Ивић, О рефлексима слоговног л у призренско-тимочкој дијалекатској области, у: Павле Ивић, *Изабрани огледи III. Из српскохрватске дијалектологије*, Ниш: Просвета, 205–214.
- Тирић 1983: Љубисав Тирић, Говор Лужнице, *Српски дијалектолошки зборник XXIX*, Београд.
- Тирић 1999: Љубисав Тирић, Говори Понишавља, *Српски дијалектолошки зборник XLVI*, Београд.
- Тирић 2018: Љубисав Тирић, Речник говора Лужнице, *Српски дијалектолошки зборник LXV/2*, Београд.

Љубисав Н. Чирич

РЕПАРТИЦИЈА РЕФЛЕКСА СЛОГОВОГ Л В ГОВОРАХ ЛУЖНИЦЫИ ПИРОТА

Резюме

В работе анализируется судьба слогового л в пиротском и лужницком говорах, представляющих собой тимокский и лужницкий варианты тимокско-лужницкого поддиалекта в рамках призренско-тимокской диалектной области. Анализ большого количества примеров, выписанных из двух новых словарей этих говоров, показывает не только сохранение собственно слогового л (l) в обоих говорах, но и развитие рефлексов: у, ль, ьл. На сохранность l и явление этих рефлексов значимое влияние оказывают предыдущие согласные, определяющие и их репартицию в лексемах, в которых встречаются.

Анализом установлено, что l присутствует в обоих говорах, но оно в пиротском несравненно более частотно. Наряду с этим, только в нем имеется рефлекс ьл. Это характеристики, которыми пиротский говор господствует над лужницким. Рефлексы у и ль, хотя присутствуют в обоих говорах, несравненно более частотны в лужницком говоре. В отдельных лексемах замечается только рефлекс у (*буа, вук, вуна, јабука, љуж, музач, музара, музе, љун*). Это отличительные признаки, которыми лужницкий говор господствует над пиротским.

Ключевые слова: слоговое л, рефлексy, репартиция, пиротский говор, лужницкий говор.